

УДК 378:37.013.3

*С.У. Гончаренко,
м. Київ, Україна*

ДИДАКТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ

В ході розбудови: національної системи освіти найбільш гострі суперечки виникають відносно змісту освіти. Що саме слід розуміти сьогодні під освітою? Який зміст вона має включати? Які принципи відбору змісту? В чому особливість особистісно-орієнтованого змісту освіти? Чи повинен існувати єдиний освітній стандарт і яке його співвідношення з варіативним і творчим характером навчання?

Дидактичне і практичне значення розв'язання цих питань величезне. Від закладеної в основу навчальних курсів – концепції змісту залежить не тільки створюване навчально-методичне забезпечення – навчальні програми, підручники, засоби навчання, але й смисл навчально-виховного процесу, конкретні результати навчання.

Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу, технологізація всіх сфер матеріального і духовного виробництва, всіх сторін життя людини кинули новий серйозний виклик людській цивілізації і привели багато країн до нового “освітнього буму”, до хвилі глибоких еволюційних перетворень в системах освіти, до їх ґрунтовної модернізації. Я спеціально підкреслюю – модернізації, а не реформування. Зараз ніхто в розвинутих країнах, крім нас, не реформує, тобто, не розвалює свою систему освіти, а вдосконалює її, модернізує.

Нещодавно я ознайомився з 300-сторінковою доповіддю комісії, створеної в США при президенті. Називається вона дуже симптоматично. “Поки не пізно”. Комісія, до складу якої увійшли провідні вчені і політики США, протягом кількох місяців аналізувала ті виклики, які чекають США в ХХІ столітті, і на основі проведеного аналізу підготувала свої рекомендації Президенту, запросивши на їх реалізацію грандіозні суми...

Головним аргумент, комісії такий: через 10-20 років громадянин США втратить здатність орієнтуватися в соціальних і економічних питаннях того світу, в якому житиме: не зможе працювати з приладами й обладнанням, якщо не буде дуже добре підготовленим у галузі математики і природничих наук. Сьогодні США не мучать питання, як збільшити випуск менеджерів, економістів чи бакалаврів з права. Їх цікавить підвищення рівня природничої освіти. Вони бачать у цьому той самий “ключ”, який забезпечить новий соціально-економічний і духовний ривок країни. А мене після ознайомлення з цим документом не перестає мучити думка: а може ми не по своїй волі і не за власним розумом так послідовно розвалюємо свою природничу освіту в середній і вищій школі, різко скорочуємо час на вивчення природничих наук, переводимо їх у розряд необов'язкових, вилучаємо з навчальних планів. А натомість починаємо вивчати чисто спекулятивні предмети на зразок валеології, етикет, безпеку життєдіяльності, релігієзнавства, парапсихологію тощо.

До речі, уже в перший рік виконання згаданої програми її автори передбачають витратити до 30 млрд. доларів, а в наступні роки рахунок піде вже на сотні мільярдів. І все лише для того, щоб США вистояли в сучасному світі перед викликами, кинутими всьому людству. Хотілося б, щоб нам удалося запобігти чергової помилки, своєчасно відчуту нову небезпеку, яка загрожує країні, і не руйнувати свою систему, не плодити вкрай недолугі у науковому відношенні пустопорожні програми, доктрини, концепції, як невідомо хто і за рахунок чого виконуватиме.

Ставлення в нас до вироблення змісту освіти далеко не професіональне, якщо не легковажне. В нас практично відсутня будь-яка педагогічна теорія змісту освіти і тому проблему змісту ми намагаємося розв'язати емпірично, шляхом спроб і в основному помилок. Вигадуємо нові навчальні предмети і виключаємо традиційні, які забезпечують фундаментальні освіти, без будь-яких на те підстав зменшуємо час на їх вивчення. При емпіричному розв'язанні проблеми виникає безліч складних питань, на які важко знайти відповідь.

Сьогодні в розвинутих країнах світу новий зміст освіти виробляється у вигляді державних стандартів. Так, в США цим займається спеціально створений Національний комітет стандартизації освіти з щорічним фондом 250 млн. доларів. Він виробляє стандарт не лише змісту освіти, але якості освіти, дидактичного й методичного забезпечення навчального процесу. Вироблення стандартів ставить за мету створення інтелектуального потенціалу країни, необхідного для збереження лідерства в глобальній економіці XXI століття. Існують стандарти освіти і в Великій Британії, де нещодавно парламент обговорював проблему підняття “верхньої планки” вимог до рівня підготовки випускників середньої і вищої школи.

В Україні вже 10 років ведуться розмови про стандарти, однак серйозної роботи по їх опрацюванню, принаймні розробки концепції стандарту не ведеться. В результаті побутують досить примітивні чи наївні уявлення про суть і функції стандартів. Продовжується залякування один одного, що стандарти можуть стати “прокрустовим ложем”, новим батоном для педагогів. Відсутнє розуміння того, що в демократичних країнах стандарт захищає педагогів від свавілля чиновників, від їх некомпетентного втручання в навчальний процес, а учнів і студентів від перевантажень.

Державний стандарт регламентує лише кінцевий результат навчання і не має права втручатися в навчально-виховний процес. Це для нього заборонена зона. У зв'язку з цим для педагога відкривається широке поле для творчості.

При виробленні змісту освіти важливо враховувати, що в педагогічній науці існує кілька концепцій змісту. Кожна з них зв'язана з певним розумінням місця і функцій людини в світі і в суспільстві. Витоки протистояння демократії і гуманізму, з одного боку, і авторитарних позицій, з другого, в кінцевому рахунку беруть початок в різному розумінні цих функцій: людина – мета чи засіб, держава для неї чи вона для держави. Існує принаймні три концепції з

місту освіти з точки зору їхньої відповідності сучасним уявленням про людину і її становлення. Одна з найдавніших концепцій розглядає зміст освіти як педагогічно адаптовані основи наук. Людина в цій концепції виступає в ролі засобів виробництва як “дешева виробнича сила”. Ця концепція продовжує панувати в нашій школі. Її реалізація веде до перевантаження учнів і студентів, оскільки вимагає “осучаснення” змісту систематичним доповненням його новими темами, розділами, питаннями.

Друга концепція розуміє зміст, як сукупність знань, умінь і навичок – знамениті ЗУНи, розкритиковані ще за радянських часів. Прихильники цієї концепції вважають, що досить зажадати від учнів чи студентів, щоб вони засвоювали як можна більше знань і вони будуть підготовлені до життя в сучасному суспільстві. Насправді ж цього виявляється замало.

Останнім часом в педагогічній свідомості сталася зміна, яка привела до змін в розумінні всього комплексу питань, зв'язаних з освітою. Виникло те, що називають особистісно-орієнтованою освітою, спрямованою на вивільнення творчої енергії кожної людини. Ця освіта вимагає відмови від жорстких авторитарних схем в освіті, зв'язаних з маніпуляцією свідомістю учня чи студента, і орієнтації на всебічний розви-

ток. Це привело до формування третьої концепції змісту як педагогічно адаптованого соціального досвіду людства, ізоморфного, тобто тотожного за структурою (зрозуміло, не за об'ємом) людській культурі, взятій у всій її структурній повноті. Згідно з таким розумінням змісту він повинен включати крім "готових" знань і досвіду діяльності за стандартом, за зразком, також досвід творчої діяльності і емоційно-ціннісного ставлення до знань. Творчості можна і треба вчити, вона має свій зміст, який треба включати в програми й підручники.

При визначенні нового змісту освіти необхідно враховувати, що кожен навчальний предмет відображає у своєму змісті не лише ідеї базової науки, але й певні галузі культури – мовної, математичної, технічної тощо. Вивчаючи той чи інший предмет, учні чи студенти мають засвоювати компоненти відповідної галузевої культури і характерні для неї форми життєдіяльності людей в різних сферах – професійній, дозвільній, комунікативній, поведінковій тощо.

Сьогодні особливу увагу необхідно приділити відображенню в змісті освіти технологічної культури, яка синтезує науково-технічні, технологічні й економічні знання, способи їх застосування в різних сферах діяльності людини. При виробленні нового змісту освіти важливо враховувати, що нове світорозуміння може виникнути лише на стику і в результаті взаємодії природничих і соціально-гуманітарних наук. Без культурологічних знань, наприклад, ми не зрозуміємо технологічний прорив Японії. Ми не зможемо ефективно культивувати нові технології без вивчення економіки регіону, національних традицій, географії тощо. У середній і особливо вищій технічній школі має відбуватися іманентна взаємодія різних галузей знання, а соціально-гуманітарні дисципліни мають визначитися у вищій технічній школі не для "загального розвитку", а як необхідний компонент професійної освіти. На І2-й конференції ректорів і президентів європейських технічних університетів Хайнц Кунле підкреслив: "Інженеру необхідна рефлексія над технікою в контексті гуманітарних і соціальних наук, економіки і права, а також з приводу соціальної відповідальності інженерів і взагалі техніки". Естетика і культурологія, економіка і соціологія, педагогіка і психологія є фундаментом діяльності сучасного інженера.

Добрим зразком вірного розв'язання проблеми поєднання в підготовці інженерів технічної і гуманітарної компонент освіти є Харківська політехніка, де вже багато років ведеться серйозний пошук шляхів фундаменталізації і гуманізації інженерної підготовки, належна увага приділяється вивченню дисциплін гуманітарного циклу. Значення цієї роботи не лише в більш високому рівні освіченості й культури студентів, але й у створенні належної бази для опрацювання й реалізації комплексних науково-соціальних програм. Тут давно зрозуміли, що сучасний предметний світ не дає часу для природної гармонізації всіх своїх складових. Він конструюється і створюється в цілому, а не від предмета до предмета. Сьогоднішній інженер-конструктор не може бути проєктувальником окремої машини, він повинен мислити глобально і орієнтуватися на цілісне середовище, бути універсалом. Для сучасного інженера вимагається системне мислення, мислення екологічне, яке споконвіку самою своєю логікою, орієнтоване на таку зміну середовища мешкання і таке проєктування "другої" природи, яке не суперечить "першій". Воно може виникнути лише на шляхах вивчення принципів організації культурного життя. Ось чому стає таким важливим вивчення гуманістичної культури майбутнім інженером.

Будь-яке суспільство, якщо воно вірить у своє майбутнє, в самий смисл свого існування, повинно шукати і знаходити спосіб виховання своєї інтелектуальної еліти. Я не люблю цей модний сьогодні термін, але ради того, щоб мене вірно зрозуміли, вжи-

ваю його. Як один з доказів необхідності такої еліти, крім ідеї про якісні виміри в розвитку майбутнього, можна звернути увагу й на те, яке місце на різних поверхах суспільства і правлячого істеблїшменту посідають сьогодні динамічні і широко освічені випускники Харківської політехніки і як, незважаючи на всі труднощі, пробиваються ростки нового у формуванні інтелектуальної інженерної еліти.

УДК 35.08.007.2

*В.М. Золотарев,
г. Харків, Україна*

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ КАДРОВОГО ПЕРСОНАЛА ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Высокообразованная инженерно-техническая интеллигенция сегодня формирует промышленный и научный потенциал страны. Каким он будет – зависит от общества и от каждого гражданина в частности.

Наши промышленные предприятия остро нуждаются в новых технологиях, на основе которых мы сможем сделать технологический прорыв. Для решения этих задач нужны соответствующие кадры и средства.

Современные условия выдвигают не только новые требования к профессиональной компетентности специалиста, но и к его личностным качествам. Техническое образование, где компонента “знание” лишь является рычагом для осуществления компоненты “умение”, и где создание нового – есть цель технического образования.

Дальнейшее – перспективное развитие промышленных предприятий непосредственно связано с развитием человеческих ресурсов, с усилением их возможностей посредством формирования системы знаний, с созданием самой благоприятной обстановки для этого процесса. Именно в этом гарантия будущих ключевых компетенций фирмы и ее устойчивых конкурентных преимуществ. Цель инновационной деятельности на предприятии состоит в создании долговременных конкурентных преимуществ, т.е. инновационная деятельность должна рассматриваться не как отдельные виды новой продукции или технические новшества, а способность организации и её персонала к постоянному развитию системы знаний фирмы. Система знаний должна быть рационально построена и эффективно управляема.

Специалисты обычно выделяют ряд требований к тому, что должна обеспечивать система знаний, каково ее назначение. Обобщая различные мнения, можно сказать, что развития системы знаний предприятия или отдельного специалиста должно:

- обеспечивать квалифицированный уровень коллектива, квалифицированное исполнение заданных функций и затем видов деятельности, бизнес – процессов, создание ключевых и конкурентных преимуществ и стратегический успех на рынке;

- обобщать имеющийся опыт выполненных работ, видов деятельности и функций. Система знаний должна тщательно отбирать все полезное из прошлого опыта своей деятельности, других субъектов;

- формировать интеллектуальную базу сотрудников, групп и повышать стоимость фирмы.

Беспрерывное, последовательное и комплексное организационное развитие завода “Южкабель”, нацеленное на формирование организационной культуры и высоко-